

УДК 159.9 : 34 (075.8)

Розвиток ресоціалізації засуджених у період підготовки до звільнення з пенітенціарних установ

Сорока А. В.

Стаття присвячена процесу виконання першого етапу експериментального дослідження, запропонованої нами психодіагностичної програми дослідження розвитку ресоціалізації засуджених в період підготовки до звільнення з пенітенціарних установ. В результаті проведення контент-аналізу особових справ засуджених нами визначений загальний образ злочинця – вперше засудженого та рецидивіста. Вперше засуджений – молода людина, середній вік якої складає 29 років, що скоює непродумані, часто імпульсивні, зовні мотивовані злочини, переважно корисно - насильницького і корисного типу. Засуджені рецидивісти – це особи, середній вік яких складає 34 роки, здійснюють хорошо продумані, глибоко мотивовані злочини де переважно домінує корисно - насильницький і насильницький типи.

Ключові слова: розвиток ресоціалізації, психодіагностична програма, загальний образ злочинця, психологічні типи злочинців, засуджені рецидивісти.

Статья посвящена процессу выполнения первого этапа экспериментального исследования, предложенной нами психодиагностической программы исследования развития ресоциализации осужденных в период подготовки к освобождению из пенитенциарных учреждений. В результате проведения контент-анализа личных дел осужденных нами определен общий образ преступника – впервые осужденного и рецидивиста. Впервые осужденный – молодой человек, средний возраст которого составляет 29 лет, что совершает непродуманные, часто импульсивные, внешне мотивированные преступления, преимущественно корыстно – насильственного и корыстного типа. Осужденные рецидивисты – это лица, средний возраст которых составляет 34 года, осуществляют хорошо продуманные, глубоко мотивированные преступления где преимущественно доминирует корыстно – насильственный и насильственный типы.

Ключевые слова: развитие ресоциализации, психодиагностическая программа, общий образ преступника, психологические типы преступников, осуждённые рецидивисты.

The article is sacred to the process of implementation of the first stage of experimental research, psychodiahnostychnoi program of research of development of resotsializatsii of convict offered by us in the period of preparation to liberation from penitentsiarnykh establishments. As a result of realization of analysis of content of the personal files of convict general character of criminal is certain by us - first convict and recidivist. First convict is a young man middle age of which folds 29 years, that accomplishes hasty, often impulsive, outwardly the explained crimes, mainly useful - violent and useful type. Convict recidivists are persons middle age of which folds 34 years, carry out good carefully thought out, deeply explained crimes where mainly prevails useful are violent and violent types.

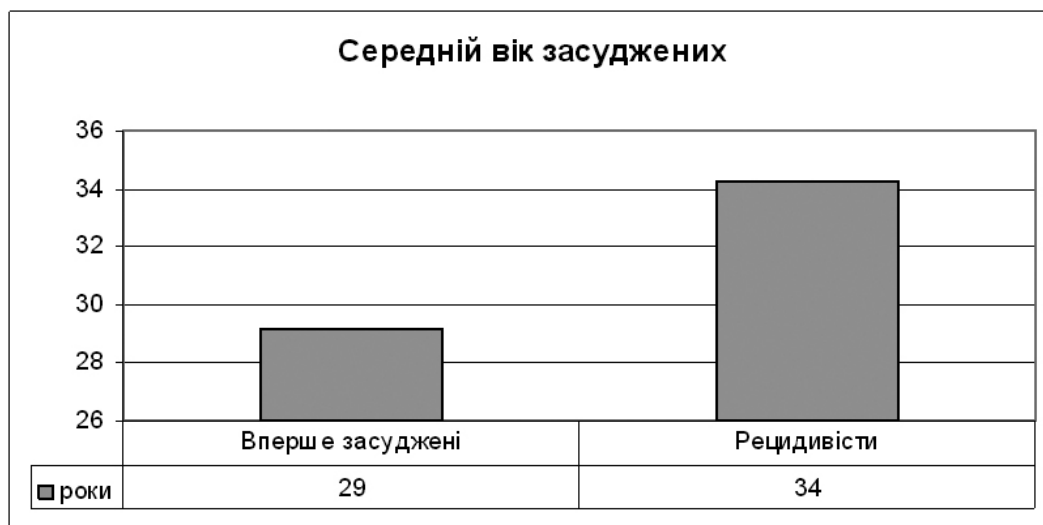
Key words: development of resotsializatsii, psykhodiahnostychna program, general character of criminal, psychological types of criminals, convict recidivists.

Актуальними для психологічної науки стають проблеми розвитку ресоціалізації засуджених в період підготовки до звільнення із пенітенціарних установ. Психологічні дослідження в цій області досить різноманітні. Визначені основні поняття та зміст психологічної підготовки засуджених до життя в нових умовах [2], вивчаються можливості роботи психологічної служби в установах державної пенітенціарної служби України [5], використовуються різноманітні психодіагностичні методики засуджених [3], застосовуються соціально-психологічні технології індивідуальної і групової роботи з засудженими жінками в пенітенціарних умовах [1;9], вивчається категорія особистості засудженого та її використання в теоретико – прикладних дослідженнях [6;7], розробляються педагогічні основи ресоціалізації злочинців [4]. На наш погляд, досить актуальним є проблема розвитку ресоціалізації засуджених в період підготовки до звільнення із пенітенціарних установ та як в Україні за даними державної пенітенціарної служби на 1 січня 2011 року в 184 установах, які належать до сфери управління Державної пенітенціарної служби України, трималося 154027 осіб. На обліку у 703 підрозділах кримінально-виконавчої інспекції перебуває понад 184,8 тис. засуджених до кримінальних покарань, не пов'язаних з позбавленням волі, та адміністративних стягнень [10].

Дана стаття частково розкриває процес виконання першого етапу експериментального дослідження, запропонованої нами психодіагностичної програми дослідження розвитку ресоціалізації засуджених в період підготовки до звільнення з пенітенціарних установ [8]. Нами було проведено контент-аналіз особових справ засуджених з метою визначення середнього віку учасників експериментальних груп та виявлення переважаючих експериментальних груп засуджених за типом злочину відповідно до змісту статей кримінального кодексу України (ККУ), що знаходяться на етапі підготовки до звільнення із пенітенціарних установ (останні від 6 місяців до 1,5 року). Вибірка дослідження складає загальною кількістю – 250 осіб чоловічої статі. Представляє собою дві групи засуджених із двох виправних колоній середнього рівня безпеки у Харківській області. Перша група складає вперше засуджених – 125 чоловік, віком від 18 до 30 років. Друга група складає неодноразово засуджених (рецидивісти) – 125 чоловік, віком від 25 до 56 років.

Контент-аналіз – метод кількісно-якісного аналізу змісту особових справ засуджених. Цей метод є одним із міждисциплінарних методів в соціальних науках і може застосовуватися не тільки як допоміжний метод обробки даних, отриманих за допомогою інших методів, або в комплексі з іншими методами, але також може застосовуватися і як самостійний метод дослідження. В даному випадку контент-аналіз використовується з метою більш детальнішого вивчення учасників експериментальних груп. В результаті проведення методу контент-аналізу особових справ нами виявлено, що середній вік рецидивістів виявився на 5 років більшим, ніж у вперше засуджених, що цілком закономірно. Розподіл за середніми віковими показниками досліджуваних груп вказує на те, що середній вік вперше засуджених складає 29 років, а рецидивістів складає 34 роки. Це відображає існуючу тенденцію у суспільстві – тенденцію «Омолодження злочинців». Наочно середній вік засуджених двох груп відображено на малюнку 1. Графіки і діаграми нашого дослідження були побудовані за показниками арифметичних середніх за допомогою комп'ютерної програми Excel for Windows.

Проведення контент-аналізу особових справ дало можливість розділити переважаючі експериментальні групи засуджених за типом злочину відповідно до змісту статей ККУ. Нами виявлено, а також було зроблено акцент на

Малюнок 1. Середній вік засуджених двох груп.

частоту і типи злочинів, відповідно до змісту статей кримінального кодексу України (ККУ) за які засуджені представники експериментальних груп. Як доводять проведені нами експериментальні дані, обидві групи майже не відрізняються за частотою найбільш поширених злочинів – більш за все вони пов'язані або з незаконним заволодінням чужим майном (крадіжка, грабїж), або з оперування наркотичними речовинами. Розбіжності здебільшого полягають в тому, що найбільш частий злочин у групі рецидивістів (крадіжка – на відміну від грабежу, це таємне привласнення майна) значно рідше зустрічається в групі вперше засуджених, а оперування наркотичними засобами з метою збуту значно частіше зустрічається в групі вперше засуджених, ніж в групі рецидивістів. А сукупність таких злочинів як вбивство, тяжке, середнє, легке тілесне ушкодження, катування, погроза вбивством у групі рецидивістів становить у два рази більше випадків в порівнянні з групою вперше засуджених, що говорить про те, що насильницький тип злочинців домінує у групі рецидивістів.

Таким чином, виходячи з аналізу показників частоти і типів злочинів досліджених осіб ми можемо виділити три переважаючих експериментальні групи засуджених, розподілених нами, за типом злочину відповідно до змісту статей ККУ та віддзеркалення психологічної специфіки цих типів засуджених, до них відносяться:

1) корисно-насильницький тип – злочини проти власності (статті 185, 186, 189, 190, 191, 192, 193, 195, 196, 198, ККУ), пов'язані з посяганням на чуже майно, або використанням чужих прибутків поєднаних з насильством (крадіжка, грабїж, шахрайство та інші);

2) насильницький тип – злочини проти життя та здоров'я особи (статті 115, 116, 119, 121, 122, 123, 125, 126, 127, 128, 129, 135, 152, 153, 187, 289 ККУ), говорячи про психологічну специфіку даного типу засуджених їх можна назвати як імпульсивно-агресивні злочинці (умисне вбивство, група засуджених за нанесення умисне тяжке, середньої тяжкості і легке тілесне ушкодження, злочини скоєні на підґрунті статевої свободи та недоторканості особи, розбій та інші);

3) корисний тип – злочини у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів та інші злочини проти здоров'я населення (статті 305, 307, 308, 309, 310, 315, 317, 320, 321, 323, 324, 262, 263, ККУ), пов'язані у сфері обігу наркотичних засобів злочинці наживаються на залежних людях (збут, виготовлення, перевезення, зберігання наркотичних речовин та торгівлею зброєю).

Наочно співвідношення кількості засуджених і типу злочину у групах досліджуваних ми відобразили у таблиці 1. Як видно із таблиці 1 у середовищі

Таблиця 1

Співвідношення кількості засуджених і типу злочину у групах досліджуваних

Категорія засуджених	Тип злочину		
	Корисно насильницький	Насильницький	Корисний
Вперше засуджені	48	32	45
Засуджені рецидивісти	53	46	26

засуджених панує корисно - насильницький тип і небагато від нього відстає насильницький тип. У середовищі рецидивістів, середній вік яких складає 34 роки, домінує корисно - насильницький і насильницький типи. А у середовищі вперше засуджених, середній вік яких складає 29 років, практично на одному рівні розташовані корисно - насильницький і корисний типи. Як на нашу думку, це пов'язано з тим, що такого типу злочини потребують меншої підготовки, їх можуть здійснити особи з низьким IQ і освітнім рівнем. Мотив таких злочинів може бути пов'язаний також з нинішнім розвитком ринкових відносин та рівнем розвитку

соціально-політичних умов у нашій країні. Молоді люди мають бажання отримати «все відразу не особливо напружуючись» та і є з кого брати «приклад» - про це дуже багато говориться у засобах масової інформації.

Якщо зробити висновок на основі результатів, отриманих у ході проведення контент-аналізу особових справ засуджених, то можна визначити загальний образ злочинця – вперше засудженого та рецидивіста. Вперше засуджений – молода людина середній вік якої складає 29 років, що скоює непередумані, часто імпульсивні, зовні мотивовані злочини, переважно корисно - насильницького і корисного типу. Засуджені рецидивісти – це особи, середній вік яких складає 34 роки, здійснюють хорошо продумані, глибоко мотивовані злочини де переважно домінує корисно - насильницький і насильницький типи. Але метою нашого дослідження не є пояснення причин виявлених відмінностей між цими групами засуджених, тому не зупиняючись на цьому, ми перейдемо до подальшого виконання запропонованої нами психодіагностичної програми, майбутні наші статті будуть присвячені аналізу і інтерпретації використаних нами психодіагностичних методик.

Література

1. Крейдун Н. П., Поливанова Е. Е., Яворовская Л. Н., Яновская С.Г. Социально-психологические технологии индивидуальной и групповой работы с осужденными женщинами в пенитенциарных условиях. – Х.: Основа, 2001. – 76с.

2. Лактіонов О. М., Крейдун Н. П., Сорока А. В., Скоков С. І. Основи пенітенціарної психології: Навчальний посібник для вузів. – Х.: ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2007. – 150с.

3. Психодіагностика осужденных: Уч. пособие / В.Г. Деев, А.И. Ушатилов: Рязанский институт права и экономики Минюста России, 2000. – 215 с.

4. Синьов В.М., Радов Г.О., Кривуша В.І., Беца О.В. Педагогічні основи ресоціалізації злочинців. – К.: МП “Леся”, 1997. – 272 с.

5. Скоков С.І. Психологічна служба в установах кримінально-виконавчої системи України // Практична психологія та соціальна робота. - 2002. - № 6. – С. 54 – 59.

6. Сорока А. В. Юридическая психология. Краткий курс: Учебно – методическое пособие – Харьков – 2010. – 120с.

7. Сорока А. В. Категория «личность» осужденного и её использование в теоретико-прикладных исследованиях // Вісник ХНУ № 759. Серія психологія. Збірник наукових праць. -Х., 2007. - С. 247-252.

8. Сорока А. В. Психодіагностична програма дослідження розвитку ресоціалізації засуджених у період підготовки до звільнення з пенітенціарних установ. Вісник Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна. № 937 Серія: «Психологія». Випуск 45. Харків. 2011. – С. 268-271.

9. Яценко Т.С. Психологічні основи групової психокорекції. – К.: Либідь, 1996. – 264 с.

10. http://www.kvs.gov.ua/punish/control/uk/publish/article?art_id=78360&cat_id=66312